

Ф. В. Зузук, д. геол. н., професор кафедри фізичної географії;
О. В. Антипюк, інженер I категорії,
Р. Є. Качаровський, магістр географії, інженер II категорії
навчальної лабораторії краєзнавчих атласів
кафедри фізичної географії географічного факультету
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Особливості довкілля монастиря Успіння Пресвятої Богородиці (Пречистенського) в м. Луцьку

*Роботу виконано на кафедрі фізичної
географії СНУ ім. Лесі Українки*

Розглядається історія виникнення приблизно в 1153–1156 рр. одного з найстаріших монастирів і храму на околицях древнього Луцька, остання згадка про якого відома за 1718 р. Він розташовувався на одному із островів на заплаві р. Стир і омивався нею та її притокою Глушець. У рельєфі ці будови знаходились високо, тобто були недосяжні для повені. Заплава була заболочена із великою кількістю водних потоків та відповідною рослинністю. Пейзаж розташування монастиря і храму був дуже красивим і відповідав усім умовам усамітнення монахів.

Ключові слова: монастир, заплава Стиру, острів на заплаві, усамітненість.

Zuzuk F. V.; Antypuk O.V.; Kacharovskiy R. Y. The Dormition of the Theotocus Lutsk Monastery Envirinmental Features. We are exploring the history of appearing in XII century one of the oldest monasteries and temple around an ancient Lutsk, the last mention about which had known in 1718. It was located on the one of the islands in the Styr's floodplain and washed by tributary of Hlushets . These buildings situated on the highest, so they were beyond the reach of floods. Floodplain was marshy with the number of water flows and appropriate vegetation. The monastery has a very beautiful landscape and included all the requirements solitude of monks.

Key words: monastery, Styr's floodplain, island on the floodplain, solitude.

Монастир Успіння Пресвятої Богородиці (Пречистенський), як і однойменна церква на Святій горі знаходилися поблизу річки Глушець, там, де нині вулиця Гаврилюка в середмісті обласного центру Волині (рис. 1).

▲ Ймовірне місце розташування
Пречистенського монастиря і храму

Рис. 1. Фрагмент схеми м. Луцька (2003 р.)

Вважається, що він один із найстаріших і найвизначніших православних храмів м. Луцька. Назва монастиря посвячена Успінню Пресвятої Богородиці (опис книги ЛГС, 1583 р., документ № 206) [6]. На сьогоднішній день ні в кого не викликає сумнівів, що монастир і храм були засновані в XII ст. [1; 4]. Історію виникнення цих православних святинь детально вивчали С. В. Терський [5], П. О. Троневиц зі співавторами [6], С. М. Горін [4] та О. Бірюліна [3]. Згідно останньої, можна висловити припущення, що луцький дерев'яний храм Успіння Пресвятої Богородиці був побудований раніше за мурований Богородичний собор у Володимирі, тобто десь між 1154–1156 рр. Цей час історики називають «луцьким» періодом князя Мстислава [3].

О. Бірюліна стверджує ймовірність, що у певних заходах щодо створення богородичного храму на Святій горі брав участь батько Мстислава – Ізяслав-Пантелеймон Мстиславович. На її думку, видається правдоподібним, що власне Мстиславу Ізяславовичу приписують надання земельного фондушу найстарішому луцькому монастирю – Успіння Пресвятої Богородиці, або, як його звикло називали – монастирю Пречистої [3].

Цей храм згадується у хронології до 1718 р. [3]. Спеціальних археологічних досліджень цього монастиря не проводилося. Варто зауважити, що є ймовірність побудови храму на місці колишнього язичницького капища, що, зазвичай, розміщувалися на підвищених формах рельєфу.

Відомо, що монастир був власником лише ґрунтів у Луцьку, на яких проживали сім'ї 11 підданих селян і ремісників, а сс. Острів і Славожичі тримав у посесії [4; 6]. Документи підтверджують, що в 1583 р. Пречистенський монастир був жіночою обителлю. У його келіях проживали 5 монахинь. [6].

Опубліковані картографічні матеріали дають підставу стверджувати, що монастир і храм знаходилися на приміському щодо Луцька острові, що омивався р. Стир та його притокою р. Глушець (сьогодні це вул. Глушець). Глушець протікав заплавою р. Стир. Заплава відзначалася великою кількістю старорічищ, які формувалися тимчасовими водними потоками під час повені на р. Стир. Загалом вся заплава була заболочена, тобто непрохідна або мало прохідна (рис. 2). Таким заплавам притаманні значні зарості очерету, рогазу, осоки, татарника, куці верболозу, а на окремих підвищеннях росла верба. Такі особливості заплави простежуються й сьогодні. Цілком ймовірно, що води рр. Стир і Глушець та дрібніших водойм були багаті рибою та водоплавною птицею. На острові, де розміщувався

монастир і храм, а також на першій терасі р. Стир, тобто там, де зараз район Гнідава, вулиця Потебні (сучасний Луцьк), був дрімучий ліс з відповідним тваринним світом.

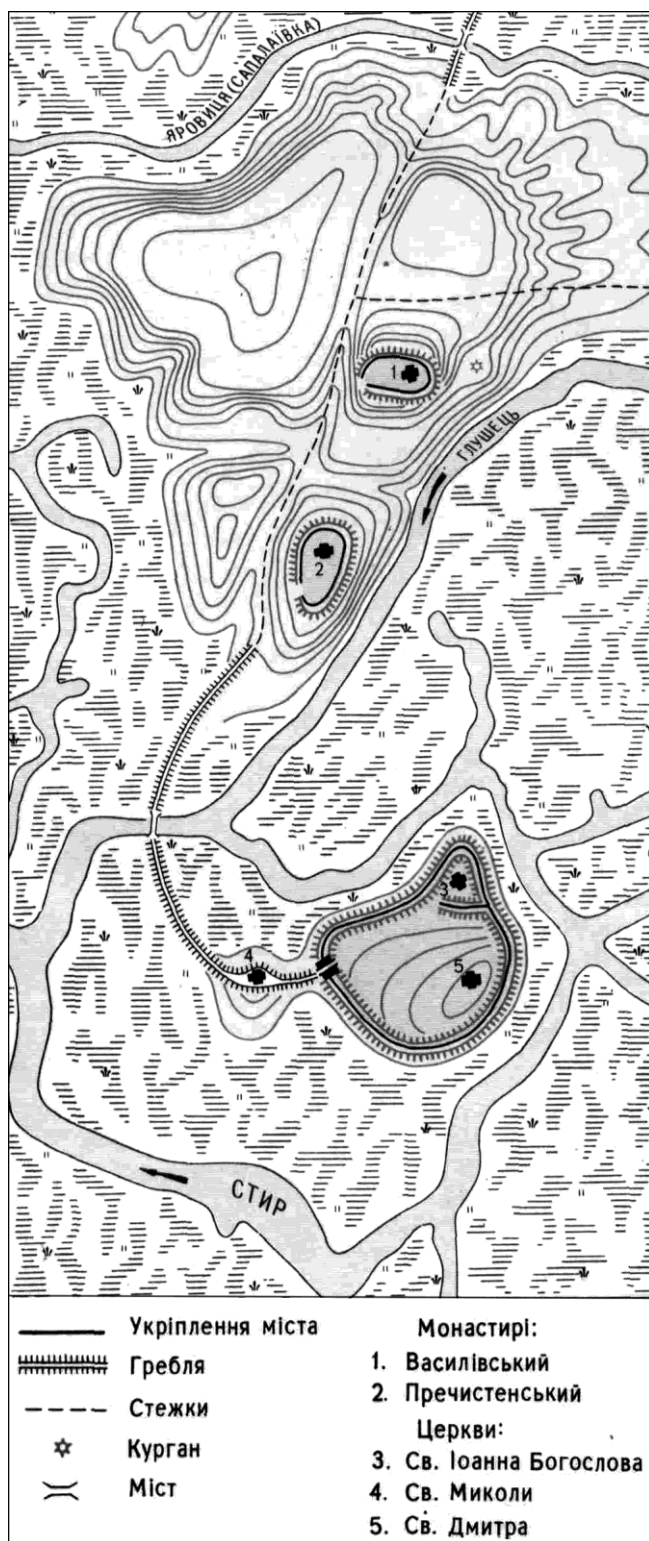

Рис. 2. Місто Луцьк у X–XIII ст. [2]

Розміщення монастиря і храму відповідало всім вимогам того часу для такого будівництва. Вони були споруджені на крутому схилі берега р. Глушець. Зараз територія цього схилу забудована, колишні будови розташовані на сучасній

вулиці Гаврилюка, а на місці р. Глушець знаходиться вулиця з однойменною назвою (рис. 1). Територія осушена ще до Другої світової війни у зв'язку з закладанням на заплаві між колишнім островом і р. Стир парку відпочинку.

Загалом місце розташування монастиря і храму було вибране дуже вдало: красивий мальовничий пейзаж, особливо весною, коли зацвітала заплава, в даліні лісові масиви дрімучого лісу, повінь не загрожувала монастирю і храму, питної води було достатньо, природних ресурсів багато (риби, птиці, диких тварин – зайців, оленів, турів, зубрів), річки слугували шляхами сполучення із зовнішнім світом. До старого міста була побудована гребля. Усамітнення було дуже високим, а спокій ідеальним для потреб глибоко віруючих монахів.

Список використаних джерел

1. Архив Юго-Западной России, издаваемый Временной комиссией для разбора древних актов. – К. :Унив. Тип., 1859. –Ч. I, т. 1. : Акты, относящиеся к истории православной церкви в Юго-Западной. – LXXXVII, 555 с.

2. Атлас Волинської області / відп. ред. Ф. В. Зузук. – М. : ГУГК, 1991. – 42 с.

3. Бірюліна О. Пізньосередньовічні документальні свідчення як джерело до історії двох луцьких християнських святинь XII ст. / О. Бірюліна // Історія та сучасність Православ'я на Волині: Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (Луцьк, 12–14 листопада 2013 р.). – Волинська єпархія УПЦ, Волинська духовна семінарія, Видавничий відділ Волинської єпархії. – Луцьк, 2013. – 242 с.

4. Горін С. М. Луцький Успіння Пресвятої Богородиці монастир (до середини XVII ст.) / С. М. Горін : Вісник ВНУ імені Лесі Українки. Історичні науки. № 13. – Луцьк, 2009. – С. 107– 119.

5. Терський С. В. Лучеськ X–XV ст. / С. В. Терський: Монографія. – Львів, 2006. – 252 с.

6. Троневиц П. О. Втрачені християнські храми Луцька / під ред. П. О. Троневица // П. О. Троневиц, М. В. Хілько, Б. Т. Сайчук. – Луцьк: Діксон, 2001. – 80 с.